

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА В УКРАЇНІ

Процес створення внутрішнього ринку в Україні, поява недержавних господарюючих суб'єктів і встановлення між ними відношень конкуренції роблять актуальною таку проблему, як забезпечення безпеки підприємницької діяльності. Відомо, що економічне благополуччя і могутність будь-якого підприємства обумовлюється трьома основними факторами: розвиток, безпека і прибуток. Тут необхідно уточнити, що «безпека підприємства» – це такий стан його правових, економічних і виробничих відносин, а також матеріальних, інтелектуальних та інформаційних ресурсів, які забезпечують здатність підприємства до стійкого функціонування.

Основні проблеми безпеки вітчизняного бізнесу полягають в наступному. По-перше, ринкова економіка, побудована на конкуренції, – дуже динамічна система, а отже, і дуже ризикова. По-друге, український ринок знаходиться на стадії становлення, і тому багато механізмів ще не опрацьовані. По-третє, у нас ще відсутні стійкі норми права захисту інтересів підприємств.

В умовах ринкових відносин забезпечення економічної безпеки підприємств – це своєчасне виявлення та нейтралізація загроз їхньому економічному благополуччю.

Джерелами негативних впливів на економічну безпеку підприємства можуть бути: свідомі чи несвідомі дії окремих посадових осіб і суб'єктів господарювання (органів державної влади, міжнародних організацій, підприємств-конкурентів); збіг об'єктивних обставин (стан фінансової кон'юнктури на ринках підприємства, інновації, форс-мажорні обставини тощо). Залежно від суб'єктивної обумовленості, негативні впливи на економічну безпеку можуть мати об'єктивний і суб'єктивний характер. Об'єктивними вважаються такі негативні впливи, які виникають не з волі конкретного підприємства або його персоналу. Суб'єктивні впливи мають місце внаслідок неефективної роботи підприємства в цілому або його персоналу (передусім керівників і функціональних менеджерів).

Економічна безпека підприємства залежить від різних причин. Зокрема, збиток інтересам підприємця може бути нанесений у результаті несумлінних дій конкурентів, невиконання партнерами, замовниками, постачальниками, клієнтами своїх обов'язків по оплаті контрактів, постачанні продуктів, а також кризових явищ в економіці, непередбачених змін кон'юнктури ринку, стихійних лих, надзвичайних подій, управлінської некомпетентності, соціальної напруженості і, нарешті, несприятливої економічної політики держави.

Таким чином, фактори, що впливають на рівень економічної безпеки підприємства, можуть бути внутрішніми і зовнішніми, економічними і позаекономічними, об'єктивними і суб'єктивними. Якщо виходити з того, що головний принцип ринкової економіки – це взаємодія працюючого об'єкта і ринку, що являє собою сукупність працюючих суб'єктів, разом з тим самостійну цілісність (зводиться не до суми складових її частин), то суб'єкт, що працює, може існувати тільки за умови безперервної взаємодії з ринковим середовищем. Для цього необхідне нормальне функціонування як самого підприємства, так і ринку в цілому.

Існують три зовнішні джерела загрози такому функціонуванню. Перше – це несприятлива для підприємства економічна політика держави. Маніпуляції останньої з метою регулювання економіки дисконтною ставкою, валютним курсом, ставками митного тарифу, податків і таке інше можуть у ряді випадків суперечити виробничій, комерційній і фінансовій стратегії підприємства. Реальну небезпеку для підприємства також представляють адміністративні гоніння на ринок, насильницьке звуження сфери товарно-грошових відносин, порушення з боку державних органів законів, що регламентують підприємницьку діяльність, перевищення ними встановленої компетенції у взаєминах з підприємством, необгрунтоване втручання в його виробничу, фінансову і комерційну діяльність, різні форми зазіхання на власність підприємства і т. п.

При виході на зовнішні ринки підприємство може піддатися негативному впливу в результаті несприятливої економічної політики іноземних держав.

Серйозну загрозу для розвитку підприємництва можуть представляти політично мотивовані дії по згортанню чи обмеженню економічних зв'язків. Економічні санкції ведуть до взаємної недовіри і, підриваючи матеріальну основу взаємин, дестабілізують безпеку в області економіки на міждержавному рівні.

Усе більшого поширення одержують економічно мотивовані дії по згортанню чи обмеженню міжнародних господарських зв'язків. Наприклад, протекціонізм у міжнародній торгівлі.

Другим джерелом зовнішньої загрози для комерційної діяльності підприємства є дії інших господарюючих суб'єктів. Насамперед, мова йде про несумлінну конкуренцію, до дій якої відносяться: порушення прав конкурентів на промислову власність (систематичне приховане використання найменувань конкурента, несанкціоноване відтворення продукції конкурента, розкриття секретів торгівлі і виробництва конкурента, промислове шпигунство); підризу репутації конкурента (поширення помилкових зведень, що дискредитують підприємство, продукцію, торгову діяльність конкурента; шахрайська й невідповідна реклама); дезорганізація виробництва конкурентів шляхом заманювання і підкупу їхніх робітників та службовців для заволодіння секретами торгівлі і виробництва; інші несумлінні дії (дискримінація конкурентів, бойкот, демпінг).

Несумлінну конкуренцію доповнюють протекціоністські бар'єри на державному рівні. У даному випадку мова йде про обмеження ділової практики (ОДП). ОДП – це сукупність прийомів монополістичного тиску на партнерів у торгівлі і споживачів, що застосовуються для захоплення, утримання і реалізації пануючого положення на ринках на основі обмеження конкуренції. Негласний характер бар'єрів, що устанавлюються за допомогою ОДП безпосередніми учасниками торгового обороту, робить їх особливо небезпечними, тому що вони підривають діючу договірно-правову базу міжнародного товарообміну.

Українські підприємства при виході на зовнішні ринки з уже сформованими там монополістичними структурами входять в категорію аутсайдерів ОДП найбільшою мірою. Причому в умовах твердого тиску на ринках з підвищеним рівнем монополізації в самому несприятливому положенні виявляються нові експортери промислової продукції. Залежно від суб'єкта виділяють два основні різновиди ОДП – індивідуальний і груповий. У першому випадку суб'єктом ОДП є окреме підприємство, у другому – міжнародні і національні союзи підприємств.

Застосування ОДП проти українських експортерів та імпортерів на індивідуальній основі обумовлено монополістичними положеннями її суб'єктів на ряді галузевих ринків. Зокрема, західні корпорації нерідко прагнуть прив'язати українських імпортерів і експортерів до монополістичних джерел постачання чи каналів збуту й установити на цій основі дискримінаційні ціни. При цьому цінова обмежувальна практика може мати місце не тільки в чисто торгових угодах, але і при використанні різних форм комерційного співробітництва, наприклад, на товари виробничої кооперації база у вигляді світової ціни відсутня. Тому західні партнери можуть необгрунтовано завищувати ціни на свої постачання і занижувати на відповідні конкурентів.

Протидіяти деструктивним прийомам західних партнерів українське підприємство може, використовуючи різні методи кон'юнктурної і комерційної роботи. Наприклад, у результаті систематичного вивчення фірмової структури відповідних ринків, ретельного аналізу цін з використанням пропозиції можливо більш широкого кола конкуруючих постачальників (покупців), розвитку ділових зв'язків з аутсайдерами, у тому числі із середніми і дрібними, налагодження нових каналів збуту (закупівель) і т. ін. Але протидія ОДП за допомогою випробуваних методів не завжди може дати бажані результати. По незалежним від українського підприємства причинам – через надзвичайно високий ступінь монополізації товарного ринку, домінування корпорацій з транснаціональними структурами тощо. Підприємство може уникнути ОДП проти нього як на етапі укладення угоди, так і в процесі її реалізації, якщо фірма-партнер є членом промислового чи комерційного союзу і вивчена стратегія останнього

Найбільш перспективним в цій області є більш широке використання правових інструментів як на національному, так і на міжнародному рівні. Визначені можливості для боротьби з ОДП на закордонних ринках представляє антирастівське чи антимонопольне законодавство, спеціально спрямоване на припинення ринкових зловживань монополістичних підприємств. Крім цього, існують міжнародні нормативи, розроблені по лінії ООН та інших установ, що стосуються ОДП.

Третє зовнішнє джерело загроз – кризові явища у світовій економіці. Вони “переливаються” із країни в країну через канали зовнішніх економічних зв'язків. Послідовна інтеграція України у світову економіку породжує залежність українських підприємств від економічних процесів, що відбуваються у світі, (структурна перебудова, падіння попиту і цін на енергоносії та ін.). В міру втягування національної економіки у світовий відтворювальний процес підсилюється її схильність до впливу зовнішніх факторів. Таким чином, у прагненні до прибуткової діяльності сучасне підприємство, забезпечуючи власну безпеку, повинне приділяти постійну увагу динаміці попиту, політиці уряду і центральних банків, відносинам із конкурентами, тенденціям науково-технічного прогресу, світовій політиці і міжнародній господарській кон'юктурі тощо.